

قرآن و شب قدر

ر برخی از احادیث آمده است که راوی به امام جعفر صادق (علیه السلام) می گوید:

در برخی از احادیث آمده است که راوی به امام جعفر صادق (علیه السلام) می گوید: درباره شب قدر، به من اطلاعاتی بدهید! آیا این شب، فقط در روزگاران گذشته [مثلاً روزگار حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)] بوده است [و اکنون دیگر نیست]، یا اینکه شب قدر، در هر سال، هست؟ امام می فرماید: لو رفعت ليله القدر، لرفع القرآن - اگر شب قدر را بردارند، قرآن را نیز بر می دارند.1

این بیان امام صادق (علیه السلام) اشاره است به فلسفه غایی نزول انسان به زمین. جهان ارضی، از آنرو منزلگاه انسان قرار داده شد، تا انسان در این منزلگاه، آزمایش شود، و کامل و ناقص، و سعید و شقی، از هم باز شناخته آید، و سرانجام، انسان به حرکت تکاملی و کمالی برآورد، و به سوی خدا برود. این امر مستلزم برقرار بودن جهان ارض است. برقرار بودن جهان ارض، مستلزم حکمت و تقدیر، و اجرا و تدبیر است، و این همه مربوط به شب قدر و تنظیم امور، و حضور ولی و حجت است. پس از برقرار شدن اینها همه، کتاب شناخت و عمل لازم است. پس حکمت بقای جهان ارضی، حرکت تکاملی انسان است، در رابطه با کتاب و حجت. و چون برداشتن شب قدر، به منزله بر هم زدن جهان ارضی است، این است که در صورت برداشته شدن شب قدر، قرآن نیز برداشته خواهد شد. و تکلیفی و فعلی و حرکتی باقی نخواهد بود. پس تا جهان هست، شب قدر هست، و تا شب قدر هست، قرآن است. و تا این دو هست، حجت هست، که صاحب شب قدر هست، و حامل علم قرآن. و تا این هر دو هست، امکان حرکت و فعل و تکامل هست. و هر حرکت و فعلی، در صورتی تکامل و کمال است، که به پیروی از این دو انجام یابد، و در خط تعلیمی و ارشادی این دو (کتاب و حجت) قرار داشته باشد - آری: ما ان تمسکتم بهما لن تضلوا .

بدینگونه این بیان امام نیز اشاره است به همان حکمت عمیق، و راز عظیم وجود و ارتباط و امتزاج هدایت تکوینی و هدایت تشریعی، و رابطه مستقیم حجت صامت - یعنی: قرآن ، با حجت ناطق - یعنی: امام. و این تعلیم، توضیح سخن معروف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) است، در حدیث ثقلین ، که در پیش ذکر شد. در بسیاری از متون حدیث ثقلین این جمله نیز آمده است:

لن یفترقا حتی یردا علی الحوض.

- این دو نهاد گرانها (که در میان امت می گذارم و می روم، یعنی: قرآن و امام)، تا روز قیامت، که در لب حوض کوثر، نزد من باز آیند، از یکدیگر جدا نشوند.

در پایان این بحث، مطلب عظیم دیگری قابل اشاره است و آن مطلب، رابطه علم امام است با شب قدر از سویی، و با قرآن کریم از سویی دیگر. آیا آن چه از امور و مقدرات، در شب قدر، بر امام عرضه می گردد، و در مرحله تحقق و اجرا، به دست امام اجرا می شود، در چه ارتباطی با قرآن کریم، و آیات، و علوم و کلمات، و اسرار قرآن قرار دارد؟ این مسئله، از نظر شناخت ابعاد گوناگون قرآن کریم، و بواطن آیات، و قدرتهای نهفته در آنها، اهمیت بسیار دارد. خواص واقعی آیات، که گاه در جاهایی ذکر شده است - به این شناخت بستگی دارد، و تحقق آن خواص نیز، بیشتر، در گرو پیدا کردن علمی از این رشته است.

در تایید این موضوع، یادآوری این امر نیز مفید است، که می بینیم نزول قرآن در شب قدر بوده است، بلکه در سوره قدر و سوره دخان نخست سخن از نزول قرآن، در این شب رفته است، و سپس خود شب قدر و محتوی و حقایق آن بیان گشته است.

علی و شب قدر

امام علی (علیه السلام) در حدیثی که برخی از مقامات خویش را برای حارث همدانی یاد می کند می گوید: مرا در شب قدر، همه ساله، نیرویی افزون رسد، و این در فرزندانم که نگهبانان دینند، چنان آمدن شب و روز، تا قیامت باقی است.2 امام صادق (علیه السلام) - به نقل از پدر خویش - گوید:

هنگامی، علی (علیه السلام) ، سوره انا انزلناه را می خواند، و فرزندان، حسن و حسین، در نزد او بودند. حسین به پدرش عرض کرد: ای پدر، وقتی تو این سوره را می خوانی، شیرینی و حلاوت دیگری از آن حس می شود؟

علی (علیه السلام) فرمود: ای فرزند پیامبر و ای فرزند من! من از این سوره چیزی می دانم که تو (اکنون) نمی دانی. چون این سوره فرود آمد، جد تو پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) مرا خواست. وقتی نزد او رفتم، سوره را خواند، آنگاه دست خویش را به روی شانه راست من نهاد و فرمود: ای برادر و وصی من، و ای ولی امت من پس از من، و ای جنگنده بی امان با دشمنان من این سوره، پس از من، از آن تو است، و پس از تو، از آن دو فرزند تو است. جبرئیل - که در میان فرشتگان او برادر من است - حوادث يك سال امت مرا (در شب قدر) به من خبر می دهد. پس از من این اخبار را

به تو خواهد داد. و لها نور ساطع، في قلبك و قلوب اوصيائك الي مطلع فجر القائم - و اين سوره، در قلب تو، و در قلب اوصياي تو، همواره، نوري تابناك خواهد افشاند، تا به هنگام طلوع سپيده دمان ظهور قائم.3

ليله مباركه

شب قدر، در قرآن كريم، علاوه بر سوره قدر، در سوره دخان نيز مطرح گشته است. در آيات آغاز اين سوره، از نزول قرآن در شب قدر، و تعيين امور بر طبق حكمت، سخن رفته است:

انا انزلناه في ليله مباركه، انا كنا منذرين. فيها يفرق كل امر حكيم. امرا من عندنا، انا كنا مرسلين.4

- ما قرآن را، در شبی با برکت و خجسته (شب قدر)، فرو فرستادیم، تا خلق را بياگاهانیم و هشدار دهیم.

در اين شب، هر کاري، بر طبق حكمت، فيصله مي يابد، و تعيين مي گردد. اينهمه به فرمان ماست، که فرشتگان را فرو مي فرستيم.

در اين آيات نيز، سخن از شب قدر و شب تقدير و برکت است، و سخن از نزول قرآن است، و فرود آمدن فرشتگان به امر خدا: در اين ليله مباركه، قرآن را فرستاديم. در اين شب، هر امري، بر طبق حكمت، فيصله مي يابد، و جدا جدا تقدير و تعيين مي شود.

در اين آيه نيز، فعل به صورت مستقبل (يفرق) ادا شده است، و دلالت بر استمرار دارد، مي فهماند که اين تفريق و تحکيم امور، همواره در چنين شبی انجام مي پذيرد.

در فصل آينده خواهيم گفت که تنظيم امور، در طول زماني، مستلزم اجمال و تفصيل است، يعني: نخست همه امور را بطور کلي تعيين کنند، و سپس جزئيات آن را در جريان تحقق قرار دهند. فرض کنيد: شما برنامه و مخارج يك ساله خود را، همراه کارها و وظايفي که داريد، ابتدا در نظر مي گيريد و تعيين مي نماييد. سپس در طول سال، بر طبق آن برنامه تعيين شده، بطور دقيق و منظم، عمل مي کنيد. اين حقيقت که لازمه طبيعي نظم و تنظيم است، و مربوط است به تفريق امور، يعني: فيصله دهی وجدانهي يك يك امور و مسائل، در حديثي ياد شده است. در اين حديث، امام صادق (عليه السلام) مي فرمايد:

قال: فيها يفرق كل امر حكيم فكيف يكون حكيمًا، الا ما فرق 5

خداوند فرموده است: در اين شب، هر کاري استوار و با حكمت، معين مي شود. و چگونه چيزي، استوار و با حكمت تواند بود، مگر آنچه به طور مشخص، برنامه ريزي و تعيين شده باشد؟

بنابراين، جريان يافتن استوار و منظم امور گوناگون در عالم، با اينهمه ژرفي و پهنوري، با ميلياردها ميليارد اجزا و افراد، و با ميلياردها ميليارد قانون و ناموس چنين است که نخست در برنامه اي دقيق، و تقدير حکيمانه مقرر مي گردد، و سپس در ارتباط با خليفه خدا در زمين (يعني: مجري و ناظر اجرا)، به مرحله تحقق مي رسد. و بدينگونه، اين آيات همه دلالت دارد بر استمرار وجود حجت خدا در زمين. و اکنون، حجت خدا در زمين، و واسطه فيض، و ولي مطلق، و به تعبير شيخ بهاء الدين عاملي: صاحب اسرار خدايي در اين جهان 6، امام موعود، قطب دوران، روح جهان، حقيقت زمان، و عدل قرآن، حضرت حجت بن الحسن المهدي است، صلوات الله و سلامه عليه. و او خود، صاحب شب قدر است، و آستان اعلاي او، محل فرود آمدن روح و فرشتگان است در شب قدر. در حديث است که:

مردمان، در شب قدر، در حال نمازند و دعا و مسئلت کردن از درگاه خدا و صاحب اين امر، سرگرم است به کار فرشتگاني که نزد او فرود مي آيند و مقدرات و امور و پرونده حوادث سال را پيش او مي آورند 7

پي نوشت :

1- نورالثقلين، ج 5، ص 621

2- بشاره المصطفى لشيعة المرتضي، ص 4 چاپ دوم نجف.

3- البرهان، ج 4، ص 487

4- سوره دخان آيه 3-5

5- تفسير البرهان، ج 4، ص 487.

6- در قصيده معروف او: وسيله الفوز و الامان في مدج صاحب الزمان، در اين بيت:

امام الوري، طود النهي، منبع الهدي و صاحب سر الله في هذه الدار.

29 بيت، از اين قصيده بلند و زيبا، با ترجمه، در ادبيات و تعهد در اسلام آورده شده است، صفحات 340 - 348.

7- نورالثقلين، ج 5، ص 641.

نويسنده : محمد رضا حكيمي